

Mythes van Bosch

Een tot de verbeelding sprekende wandelroute door de stad, een inspirerend bezoek aan het Jheronimus Bosch Art Center. Een prachtige rondleiding door de Sint-Janskathedraal, een indrukwekkende vaartocht over de Binnendieze. Een spannend bezoek aan het Zwanenbroedershuis, een zinnenprikkende herinnering rijker na een bezoek aan het Huis van Bosch... laat je onderdompelen in het mysterie van de beroemdste zoon van 's-Hertogenbosch en ontdek de raadselachtige wereld van Jheronimus Bosch.

Voor informatie, arrangementen en boekingen ga naar:
jeroenboschkwartier.nl

Jeroen Bosch Kwartier

Het Jeroen Bosch Kwartier, de omgeving waar Jheronimus Bosch zich liet inspireren en dat daarmee een belangrijke rol speelde in zijn leven. Het Jeroen Bosch Kwartier is ontstaan vanuit samenwerking tussen de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch en het Jheronimus Bosch Art Center.

routesinbrabant.nl

jeroenboschkwartier.nl

MYTHES VAN BOSCH

Mythes uit het Jeroen Bosch Kwartier

'Mythes van Bosch' stadswandeling is onderdeel van de Sagen & Legendes Routes
Spannende fiets- en wandelroutes in Brabant

Wandelroute van 5 kilometer in het centrum van 's-Hertogenbosch

MYTHES VAN BOSCH

In 1450 wordt in 's-Hertogenbosch een jongetje geboren in het gezin Van Aken. Hij wordt Joen genoemd. Zijn vader en broers zijn allemaal schilder.

Al op jonge leeftijd gaat Joen meehelpen in het familie-atelier en leert zo stap voor stap het schildersvak. Joen heeft een bijzonder talent.

Hij tekent en schildert vreemde figuren, bizarre taferelen. Trots als hij is op zijn stad, noemt hij zichzelf Jheronimus Bosch. Beter bekend als Jeroen Bosch. Veel van zijn schilderijen zitten vol raadselachtige zaken.

Van zijn leven is ook weinig bekend. In 1516 overlijdt hij, waaraan is een raadsel... Zelfs zijn dood is in nevelen gehuld. In de loop der tijd zijn er diverse mythes rond zijn werk en leven ontstaan. Deze zijn te ontdekken in het Jeroen Bosch Kwartier.

In Brabant leven de sagen en legenden voort.

Fiets- en wandelroutes leiden je langs de meest indrukwekkende plekjes waar de verhalen tot leven komen. Mythes van Bosch is een wandelroute van 5 kilometer in het centrum van 's-Hertogenbosch.

De wandelroute begint voor het Huis van Bosch (startpunt) op de Markt. In dit huis woonde en werkte de visionaire kunstenaar Jeroen Bosch vijf en een halve eeuw geleden. De geschiedenis komt in het Huis van Bosch op een magische wijze tot leven. Maak na het bezoek aan het huis een wandeling door de stad van Bosch. Onderweg kom je plekken tegen die nog iets met Bosch te maken hebben. Op verschillende plaatsen tijdens de wandeling wordt een van de 'mythes van Bosch' verteld. Probeer erachter te komen wat waar(schijnlijk) of onwaar(schijnlijk) is. De route eindigt bij het Jheronimus Bosch Art Center (JBAC).

1 Grote stadsbrand: Markt

Vanuit zijn huis heeft Jeroen een mooi uitzicht op de Markt, waar hij allerhande mensen ziet, die hij als model kan gebruiken. Hij kijkt naar de bedrijvigheid van kooplieden en ambachtsmensen. Ook de duistere kanten van de middeleeuwse stad maakt hij mee: de schandpaal, de galg en de bespotting van 'misdadigers'. Als Jeroen dertien jaar is, vat het houten huis van een lakenverver in de Verwersstraat vlam. Geholpen door een straffe wind wordt de kleine brand een grote stadsbrand. Honderden huizen worden in de as gelegd. Kleine Jeroen bidt samen met zijn familie hun huis te sparen. En dat gebeurt. Blijft de stadsbrand van 1463 Jeroen zijn leven lang achtervolgen?

Waarschijnlijk Op veel schilderijen van Bosch zie je een brandende stad op de achtergrond. Ook in de hel woedt het vuur. Hierdoor maakt hij duidelijk dat vuur samenhangt met zonde en straf.

2 Bordelen en herbergen: Paradijsstraatje

Het Paradijsstraatje is nu een keurig straatje, maar in vroegere tijden maakte het zijn naam waar: het was met name een paradijs voor mannen. Er zijn in de tijd van Bosch veel van dit soort straatjes: hier een bordeel, daar een al dan niet beruchte herberg. Doet Jeroen in dit soort straatjes inspiratie op?

Waarschijnlijk Op allerlei schilderijen van Bosch kom je 'zondige taferelen' tegen.

3 Uitheemse dieren: Giraf

Vanaf 1474, Jeroen is dan 24, verdwijnt hij voor zeven jaar uit de Bossche archieven. Ging hij soms op reis? Op het linker paneel van het schilderij 'De Tuin der Lusten' beeldt Jeroen de Hof van Eden af. Allerlei uitheemse dieren zijn hier te zien: een eenhoorn, een olifant met aapje, een leeuw en een giraf. Waar komen deze dieren vandaan? Heeft Jeroen deze giraf tijdens een verre reis gezien?

Onwaarschijnlijk De giraf kom in Bosch' tijd niet in Europa voor. Wel staat er een giraf beschreven en afgebeeld in het 'Verslag van de reis naar Egypte', een boek van een tijdgenoot van Bosch.

4 Water en dieren: het Bossche Broek

Het Bossche Broek is nog steeds een waterrijk gebied, maar in de tijd van Bosch is het nog een stuk echte natuur. Jeroen wandelt hier geregeld rond. Hij is gefascineerd door de natuur en de dieren die hij tegenkomt. Hij maakt vooral schetsen van vogels. Met name uilen trekken zijn aandacht. Zij kunnen in hun geheimzinnigheid in de toekomst kijken en waarschuwen voor kwade zaken. In de poelen en plassen zwemmen niet alleen vissen, maar ook amfibieën en reptielen. Heeft Jeroen een voorliefde voor deze waterdieren?

Onwaarschijnlijk Bosch schildert deze als 'duivelse' dieren in zijn 'Tuin der Lusten'. De waterdieren kruipen donker uit een zwarte poel.

5 Donker water: de Binnendieze

De Catharinakerk is deels over de Binnendieze gebouwd. Vooral in de winter is dit een donkere plek. Het is niet moeilijk om je hier voor te stellen dat Jeroen voor zich uit staart en nadenkt. In zijn hoofd vormen zich figuren. Heeft hij hier inspiratie opgedaan voor zijn hel en andere dreigende taferelen?

Waarschijnlijk Naast vuur is ook water gevaarlijk in de tijd van Bosch. Letterlijk: overstromingen zetten de stad onder water en als je in de rivier valt, loop je grote kans om te verdrinken. Figuurlijk: bruggen over het 'water van vergetelheid' staan voor de overgang naar de dood. De duivel ligt voortdurend op de loer.

6 Dieske, het Bossche Manneke Pis: Herman Moerkerkplein

Op het Herman Moerkerkplein kom je een merkwaardig beeldje tegen. Het is het beeldje van Dieske, samen met een minnepaar en een nar. Dieske is een ondeugend jongetje uit de tijd van Bosch. Op een dag staat Dieske te plassen vanaf de stadsmuur wanneer hij in het hoge gras sluipende soldaten ziet. Met zijn broek op zijn schoenen rent hij naar het Stadhuis: "De Geldersen komen eraan..." en zo kunnen de soldaten van de stad net op tijd de poorten sluiten voor de vijand. Dieske heeft de stad gered. Kent Jeroen dit verhaal?

Onwaarschijnlijk Het beeld is gemaakt naar een prent, gemaakt door Alard du Hameel, een collega en vriend van Bosch. Het verhaal van Dieske is pas in 1992 erbij verzonnen. Om de route te vervolgen loop je voorzichtig de trap af en ga rechts over de steiger langs het water verder. Bij het bruggetje ga je de trap weer op richting de Gasthuisstraat.

7 Armen en zieken: Gasthuisstraat

De Gasthuisstraat is vernoemd naar het ziekenhuis dat hier vanaf de Middeleeuwen heeft gestaan. Hier worden met name arme zieken opgenomen. Hun vooruitzicht is somber: ze worden verzorgd, maar niet genezen. Leven en dood zijn in de hand van God. Hier ziet Jeroen de verminkten en kreupelen die hij tekent en schildert. Dan gaat zijn fantasie met hem op de loop en tekent hij monsters. Heeft Jeroen zijn monsters gezien onder invloed van verdovende middelen?

Onwaarschijnlijk Maar toch, hallucinaties komen in de tijd van Bosch wel vaak voor. Vooral arme Bosschenaren lijden aan het Antonisvuur, 'kriebelziekte', door het eten van beschimmelde rogge. Dit leidt tot afsterven van lichaamsdelen en hallucinaties, in ernstige gevallen tot zinneloosheid. Onbekend is of Bosch zelf door het Antonisvuur is getroffen. Wel schildert hij 'De verzoeking van de heilige Antonius', beschermheilige tegen allerlei ziektes.

8 Ketter of gelovige? Zwanenbroedershuis

In 1486 wordt Jeroen een gezworen broeder van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap. Dit is een religieuze groep die de verering van Maria voorop stelt en goede werken doet. Een keer per jaar wordt er tijdens een broederlijke maaltijd een zwaan gegeten, vandaar de bijnaam 'Zwanenbroeders'. Jeroen werkt een aantal keren in opdracht van dit broederschap. Toch schildert hij vaak zondige taferelen. Wordt hij door de Zwanenbroeders als een ketter gezien?

Onwaarschijnlijk Bosch was waarschijnlijk diepgelovig. Hij schildert zijn taferelen veelal in opdracht die vooral bedoeld zijn als waarschuwing.

9 Dood en verlossing: Sint-Janskathedraal

Loop de Sint-Jan binnen via het noorderportaal. Meteen links zie je de voormalige kapel van de Zwanenbroeders. Hier vindt in 1516 de uitvaartdienst voor Jeroen Bosch plaats. In 2016 is er een vloerplaat gelegd bij de deur naar buiten. Hierlangs is Jeroen naar zijn laatste rustplaats gebracht. Waar die is, weet niemand. Op de plaat staat onder andere: "Laat de onstuimigheid van zijn artistieke nagedachtenis zijn rust in het koninkrijk Gods niet verstoren." Heeft Jeroen na zijn dood daadwerkelijk zijn rust gevonden?

10 Jheronimus Bosch Art Center

In het Jheronimus Bosch Art Center vind je alle onstuimige werken van Jeroen Bosch in exacte replica's. Hier kun je zien wat hij allemaal geschilderd en getekend heeft. Vind je hier ook de oplossingen voor de raadsels? En antwoorden bij de mythes? Laat je inspireren door het werk van de belangrijkste Nederlandse schilder van zijn tijd. Laat je fantasie de vrije loop, zoals ook Jeroen Bosch dat deed.

